

Részlet dr. Balogh Judit ügyvéd, habilitált egyetemi docens (Debreceni Egyetem ÁJK) 2025. március 1-én, a Nyíregyházi Ügyvédi Kamara ünnepi közgyűlésén elhangzott "Értékek mentén – a Nyíregyházi Ügyvédi Kamara első 100 éve" című tanulmányából készült előadásából.

Értékek mentén¹
A Nyíregyházi Ügyvédi Kamara első 100 éve

Az ügyvédség státuszának áttekintése a kamarák 1875-ös megalakulásáig.

*Az ügyvédek hivatása az egész államban közérdekű,
tisztelt (tiszteletreméltó), gyümölcsöző (hasznos) és szükséges.
(I. Lipót ügyvédekről szóló statútuma, 1694)²*

„A bírónak az igazságot kell keresnie, és a nagyobb valószínűség szerint kell ítélnie. Az ügyvédnek nem kötelessége, hogy a nagyobb valószínűséget keresse, és megkísérelheti a gyengébb ügyet is igazságra vinni. Másként kell eljárnia aszerint is, hogy felperes vagy alperes helyzetében vesz részt a perben. A felperesi ügyvéd (...) ügyeljen arra, hogy az ügy érdemében haladjon, tartsa készen bizonyítékait, és ha kétségessé válik ügye, idejében javasoljon egyezséget. Az alperesi ügyvéd alkalmazza a kifogásokat, aki időt nyer, életet nyer. Hivatkozzék az alaki kifogásokra is, de óvatosan, nehogy a jobb pozícióban lévő felperest vexálva, ügyfelének többletköltséget okozzon. Az alperes ne vállalja át a bizonyítás terhét. Ha teheti, kössön egyezséget, mert jobb a sovány egyezés, mint a kövér ítélet.”³

„A közjegyző a közhitelességnek letéteményese, a jogszolgáltatás preventív munkása, az ügyvéd pedig a társadalom lelkében élő jog érvényesülésének úttörője, hagyományos felfogás szerint »a pernek első bírója.« Ebben a feladatában az ügyvéd a bírónak nemes munkatársa.”⁴

Az ügyvédi munka lényegének e két aforizmaszerű megközelítése közel 200 év különbséggel született. Az első szöveghely Huszty Istvánnak egy – elsőként 1745-ben Budán megjelent, később több kiadást megért – tudományos igényű, ám sokáig tankönyvként használt munkájából, a második pedig dr. Szobonya Bélának 1943. november 29-én a debreceni királyi ítélőtábla teljes ülésében elmondott elnöki székfoglaló beszédéből származik.

E nemes hivatás intézményesült megjelenését köztudomásúlag a 15. századra szokták tenni. Ez ugyanis az az időszak, amikor az eseti megbízás alapján valaki érdekében a perben eljáró rokon, barát, jól beszélő ismerős helyett a bírósági eljárásokban egyre gyakrabban szerepeltek az e feladatokat hivatásszerűen ellátó prókátorok. Ennek a századnak a végétől kezdődően a periratok is tartalmaznak olyan adatokat, amelyek szerint bizonyos személyek már nem csak alkalmanként, hanem rendszeresen látták el mások – akár idegenek – jogi képviselését, vagy adtak a perben álló feleknek jogi tanácsokat *honorarium* vagy *palmarium* fejében. Ez a juttatás lehetett a költségek pusztá megtérítése, a hála pénzbeli kifejezése, de akár birtokadomány is.⁵ Az ilyen, immár nem a király vagy valamely főúr kancelláriájában dolgozó, hanem önálló,

rendszeres és jövedelemszerző tevékenységként prókatori feladatokat vállaló *jurisperitusok* adták a mai ügyvédség előképét.

Kittonich János *Directio methodica* című, 1619-ben megjelent munkájában az ügyvéd (procurator, prókátor) kötelezettségeit öt pontban foglalta össze: lényegesnek tartotta, hogy ne pereljen megfelelő meghatalmazás nélkül, mert ellenkező esetben nyelvváltásra ítélik. Feladatául szabta, hogy fejtse ki a vonatkozó jogszabályt. Harmadrészt tájékoztatójék a helyben érvényes szokásokról. Negyedszer ne hagyja figyelmen kívül a jogtudomány véleményét, a *communis ratiót*. Végül gondoskodjék a megfelelő tanúról és bizonyítékokról. Ha biztos az ügyben, sűrűsse az ítéletet, ha kétséges a kimenetel, próbálja elkerülni. Mindent tegyen meg az ügyfél érdekében, csak csalás és rosszhiszeműség ne legyen működésében.⁶ Ez a követelményrendszer is igazolja, hogy az ügyvédekkel szemben már egészen korán komoly erkölcsi követelményeket támasztottak mind az ügyfelek, mind a praxis és a tudomány művelői, mind pedig maguk az uralkodók. Habsburg Miksa 1567. évi decretumában már eskü letételét is megkövetelte az ügyvédektől arra vonatkozóan, hogy nem vállalnak igazságtalan peres ügyet, nem járnak el az ország törvényei ellenében, a pereket indokolatlanul nem nyújtják el, és az ellenféllel nem játszanak össze.⁷ Az ügyvédi eskü gyökere abban a felfogásban rejlik, hogy az ügyvéd az igazságszolgáltatás, és nem a fél kiszolgálója, azaz a tárgyi igazságot segít megkeresni. Ha egy ügyvéd vétett ezen etikai elvek ellen, ügyfelének nyelvváltást (homagium) tartozott fizetni, súlyosabb esetekben a bíróság megbírságozhatta, infámiával (azaz becsületének elvesztésével), legsúlyosabb esetben pedig silentiummal (a hivatás gyakorlásától, a képviselettől való végleges eltiltással) sújthatta. A *Planum Tabulare*ban összegyűjtött *decisiókban* szerepel, hogy homagiumot kellett fizetnie annak a prókátornak, aki ügyfele akarata ellenére tevékenykedett, infámiával büntették az ügyvédet, aki tudván hamis iratot használt fel a perben, silentiummal pedig azt, aki szegényjogú ügyfél ügyében a pertárgy egy részét „sikerdíjként” kötötte ki.⁸

Miközben azt talán kevésbé ismert, hogy az első ügyvédi rendtartást I. Lipót király adta ki 1694-ben, amelyben a prókátorokat az etikai szabályok szigorú betartására valamint eskü letételére kötelezte, azt szinte minden ügyvéd tudja, hogy az ügyvédi működés vizsgához kötése általánosságban Mária Terézia nevéhez köthető. Mária Terézia ugyanis a felsőbbbíróságok (Királyi tábla, Hétszemélyes tábla) előtt valószínűleg már korábban is bevett gyakorlatot valamennyi ügyvédre kiterjesztette és ügyvédi vizsga tételét 1769-ben általánosan kötelezővé tette. A jelenlegi ügyvédi kvalifikációs feltételek kialakulása tehát ehhez az időponthoz köthető. Az ügyvédi működésnek így már két feltétele jelent meg: az etikai szabályok betartása, amelyet az eskü, valamint a szaktudás, a magas szintű képzettség, amelyet a vizsga igazolt. A korát messze megelőző gondolkodású II. József a *Novus Ordo*ban még ki akarta egészíteni a patvaristaként és a Királyi táblánál *iuratus notarius*ként eltöltött gyakorlati idő előírásával is – nem csupán a szakmai képzettség magasabb szintje érdekében, hanem azért is, mert ez az időszak „a jogásznak készülöket összehozta, körükben a testületi szellemet felébresztette,”⁹ így ez a rendelkezés hatásában jelentette a későbbi egyleti, majd kamarai működés előképét is.

Az ügyvédi hivatásrend kialakulásában jelentős szerepe volt a reformkornak, hiszen ekkor több tervzet is készült az ügyvédi működés feltételeinek és az ügyvédek karrá szerveződésének szabályozásához.¹⁰ E korszak dokumentumai igyekeztek fenntartani a magas szintű szakmai és etikai követelményeket, megtartani a pálya nyitottságát, ugyanakkor biztosítani az ügyvédi és az igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó más jogász pályák közötti átjárhatóságot. E fejlődésben jelentett törést az 1848-as forradalom és az azt követő szabadságharc leverése után kibontakozó

neoabszolutizmus, amelyben a Ferenc József által császári jogon kiadott 1852. júliusi nyílt parancs az ügyvédi működést jogi doktorátushoz(!), német nyelven az osztrák jogból leteendő vizsgához, büntetlen előélethez és politikai szalonképességhez, majd mindezek alapján kormányzékenyi engedélyhez kötötte. Az akkoriban országosan 6000 főt számláló ügyvédi társadalom e rendelkezés következtében megharmadolódott.

Ez a rendtartás tulajdonképpen ellehetetlenítette a forradalomban és szabadságharcban magukat expontált ügyvédek működését, és még sok rosszat el lehet róla mondani, ugyanakkor – mint ennek az időszaknak szinte minden rendelkezése – kétarcú volt: hiszen ugyanez volt az a dokumentum is, amely elsőként rögzítette az ügyvédi titoktartás kötelezettségét, és ez volt az, amely az osztrák jog ismerete révén egészen a 19. század végéig segítette a jogalkalmazásban számos, a rendi hagyományok és a jogrendszer fejletlensége miatt megoldhatatlannak tűnő kérdés megoldásában.

Az ügyvédi működés feltételeinek megszigorítása mellett ez a szabályzat teremtette meg az ügyvédek szerveinek első formáját, az úgynevezett ügyvédi választmányokat is. A választmányok azonban – nevükkel ellentétben – nem választott, hanem a kerületi főtörvényszékek javaslata alapján a császári igazságügyi miniszter által kinevezett testületek voltak.¹¹ E választmányok jogot kaptak az ügyvédi kinevezések előtti véleményezésre, felügyeleti jogot gyakoroltak az alájuk tartozó ügyvédek működése felett, irányították az ügyvédjelölteket, részt vettek az ügyvédi vizsgák bizottságaiban és kijelölték azokat az ügyvédeket, akik a szegény ügyfelek ingyenes képviselőjét látták el.¹² Ezek a testületek vegyesen mutattak fel önkormányzati és nem önkormányzati sajátosságokat. A testület tagjainak kinevezése, a – szintén kinevezett – elnök számára biztosított többlet-hatáskörök semmiképpen nem az önkormányzati jelleget erősítették. Mégis hasonlatosak voltak már a későbbi ügyvédi kamarákhoz annyiban, mennyiben a rendtartás feladatul szabta számukra, hogy igazságszolgáltatásra és az ügyvédségre vonatkozó kérdésekben, a fennálló helyzet jobbítására, megváltoztatására irányuló javaslatokat tegyenek, emellett gazdasági ügyeiket önállóan intézhették, és tagjaiknak (helyesebben a választmány alá tartozó ügyvédeknek) a működési költségek fedezéséhez hozzájárulást kellett fizetniük.

Az 1861-es ITSZ hatályon kívül helyezte a császári rendtartást, és visszaállította az 1804. évi – tulajdonképpen II. József rendelkezéseit rögzítő – rendtartás hatályát. Az országbírói értekezlet illetékes testülete javasolta azt is, hogy az ügyvédeknek „szabadságukban álljon (...) megyénként ügyvédi társulatot alakítani, elnököt és társulati tisztviselőket maguk közül szabadon választani,” ám ez a rendelkezés végül nem került be az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok szövegébe.¹³

Az 1867-es kiegyezés után felgyorsult a jogrendszer átalakítása, a stabilizálódó közjogi alapon a bíráskodás alapkövévé vált 1869. évi IV. törvénnyel szétválasztották a közigazgatást az igazságszolgáltatástól, az ezen alapuló 1871. évi reformmal teljessé vált a rendes bírósági szervezetrendszer, s a bíráskodás immár nem magánszemélyek vagy önkormányzatok hatásköre, hanem állami feladat lett. A reform következő lépéseként hozták létre a királyi ügyészség szervezetrendszerét, majd a folyamat befejezéséért, 1874-ben rendezték a közjegyzőség és az ügyvédség jogi helyzetét is.

Ettől az időponttól kezdődik a modern ügyvédség és ezzel együtt a testületi szerveződés története. Az ország 28 kamarájában, amelyek az 1874. évi XXXIV. törvénycikk alapján 1875. január 1-jével jöttek létre, ezekben a hetekben a kamarai működés 150. évfordulóját ünneplik.

(...)

¹ A tanulmányt hajdani professzorom, a modern ügyvédség-történeti kutatások megalapozója, Zlinszky János emlékének ajánlom, halálának 10. évfordulóján.

² I. Lipót 1694. október 26-i *Statutum Per Advocatos Causarum, seu Procuratores Regni Observandum* című rendtartása. Az MNL OL Cancelláriai irattárban őrzött szöveget Zlinszky János fordította. Zlinszky János: Az ügyvédség kialakulása Magyarországon és története Fejér megyében. Fejér Megyei Történeti Évkönyv (A Fejér Megyei Levéltár Évkönyve, 8. kötet), 1974. 104. old.

³ Huszty István: *Jurisprudentia practica* című művét idézi: Zlinszky, uott, 36–37. old.

⁴ A jog élete – Dr. Szobonya Béla székfoglaló beszéde a debreceni kir. ítélőtábla elnökeként az 1943. november 29-i teljes ülésen. Nyomtatásban megjelent: Miskolci Jogászélet 19. évf. 10. sz., 145–155. old. idézet: 153. old.

⁵ Bónis György: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Budapest, 1971, 90. old.

⁶ Kittonich 114. Cap. X. 24-25. kérdés, Zlinszky János fordításában. Zlinszky, uott, 26. old.

⁷ A patvarkodási esküről: 1567. évi XXVII. törvénycikk 2. §

⁸ Zlinszky, uott, 28. old. és 111. lj.

⁹ Bónis, György: *Die praktische Juristenausbildung im mittelalterlichen Ungarn*. Bratislava, 1968. 55–64. old.

¹⁰ Részletesen Korsósne Delacasse Krisztina: *Az ügyvédi kamarák megszületése Magyarországon*, Budapest – Pécs, 2012, 17–30. old.

¹¹ Korsósne Delacasse Krisztina szerint ezért helyesebb lenne ezeket nem választmányoknak, hanem bizottmányoknak nevezni. Korsósne Delacasse, uott, 33. old.

¹² Zlinszky, uott, 45–46. old.

¹³ Korsósne Delacasse, uott, 36. old.